

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, dnia 15 stycznia 2020 r.

BADK.DPK.133.95.2019 MKo

P10-04/19	Data wpływu petycji 15 listopada 2019 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 14 stycznia 2019 r.

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY

TEMAT

**WZMOCNIENIE OCHRONY DZIECKA,
POSZERZENIE REGULACJI O PIECZY NAPRZEMIENNEJ,
ZDEFINIOWANIE POJĘCIA DOBRA DZIECKA I ALIENACJI
RODZICIELSKIEJ**

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja indywidualna.

Maciej Wojewódka.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, w celu wzmocnienia ochrony dziecka, poszerzenia regulacji dotyczących pieczy naprzemiennej oraz wprowadzenia ustawowej definicji dobra dziecka i alienacji rodzicielskiej.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Postulowane w petycji zmiany Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego mają na celu ustawowe zdefiniowanie pojęć: dobro dziecka i alienacja rodzicielska. Jednocześnie autor petycji proponuje rozwiązania, które jego zdaniem mają wzmocnić ochronę dziecka oraz poszerzyć regulacje opieki naprzemiennej. W celu realizacji postulatów autor petycji zaproponował:

1. Zmianę art. 58 § 1a w taki sposób, aby otrzymał on brzmienie: „W przypadku braku porozumienia, o którym mowa w § 1, na wniosek jednego z rodziców sąd powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej i sprawowanie pieczy nad dzieckiem obojgu rodzicom oraz określa sposób sprawowania pieczy nad dzieckiem w ten sposób, że dziecko będzie mieszkało przemiennie z każdym z rodziców w porównywalnych okresach lub w krótszych okresach u wnioskującego o to rodzica gdy wystąpi on z takim wnioskiem, o ile nie jest to sprzeczne z najlepszym zabezpieczeniem interesu i dobrem dziecka oraz nie narusza stabilnego miejsca edukacji dziecka, a także z wyjątkiem przypadku, gdy jedno z rodziców zamieszkuje za granicą. Jednocześnie sąd zarządza zachowanie stabilnego miejsca edukacji dziecka, podczas sprawowania pieczy naprzemiennej nad nim, o ile za jego zmianą nie przemawiają obiektywne czynniki. W przeciwnym przypadku, sąd powierzy wykonywanie władzy rodzicielskiej i sprawowanie pieczy nad dzieckiem jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, o ile dobro dziecka za tym przemawia, jednocześnie ustalając sposób kontaktów dziecka z drugim rodzicem i tego rodzica z dzieckiem.”

2. Dodanie nowego art. 58 § 1c w brzmieniu: „W związku z powierzeniem sprawowania pieczy nad dzieckiem lub przed zarządzeniem takiego powierzenia, jeżeli zabezpieczenie najlepszego interesu lub dobro dziecka tego wymaga, sąd zobowiąże rodzica lub rodziców do określonego postępowania, a w szczególności skieruje rodziców lub jednego z nich do placówek lub specjalistów zajmujących się mediacją lub terapią

rodzinną albo indywidualną lub poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc, z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń.”

3. Dodanie nowego art. 95 § 5 w brzmieniu: „Jako dobro dziecka rozumie się bycie wychowywanym i znajdowanie się pod opieką przez dziecko, w sposób zapewniający jak najlepsze dla jego życia, zdrowia i rozwoju sprawowanie tych czynności wraz z zapewnieniem przestrzegania jego godności, rozsądnych interesów i praw oraz uwzględnianiem rozsądnego decydowania przez niego o swojej sytuacji i przyszłości, o ile nie przemawiają przeciwko temu obiektywne przesłanki z podstawowym udziałem jego biologicznych ojca i matki.”

4. Dodanie nowego art. 97 § 3 w brzmieniu: „Rodzice są zobowiązani do wzajemnego informowania się o bieżących sprawach dziecka, a w razie potrzeby do przekazywania sobie dokumentów dziecka, w celu prawidłowego wywiązywania się z pieczy nad dzieckiem, w szczególności dowodu osobistego lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość, gdy dziecko nie dysponuje nimi samodzielnie, a także kopii dokumentacji medycznej i szkolnej dziecka.”

5. Zmianę art. 107 § 2 aby otrzymał on brzmienie: „W przypadku braku porozumienia, o którym mowa w § 1, na wniosek jednego z rodziców sąd powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej i sprawowanie pieczy nad dzieckiem obojgu rodzicom oraz określa sposób sprawowania pieczy nad dzieckiem w ten sposób, że dziecko będzie mieszkało przemiennie z każdym z rodziców w porównywalnych okresach lub w krótszych okresach u wnioskującego o to rodzica gdy wystąpi on z takim wnioskiem, o ile nie jest to sprzeczne z najlepszym zabezpieczeniem interesu i dobrem dziecka oraz nie narusza stabilnego miejsca edukacji dziecka, a także z wyjątkiem przypadku, gdy jedno z rodziców zamieszkuje za granicą. Jednocześnie sąd zarządza zachowanie stabilnego miejsca edukacji dziecka, podczas sprawowania pieczy naprzemiennej nad nim, o ile za jego zmianą nie przemawiają obiektywne czynniki. W przeciwnym przypadku, sąd powierzy wykonywanie władzy rodzicielskiej i sprawowanie pieczy nad dzieckiem jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, o ile dobro dziecka za tym przemawia, jednocześnie ustalając sposób kontaktów dziecka z drugim rodzicem i tego rodzica z dzieckiem.”

6. Zmianę art. 113⁴ aby otrzymał on brzmienie: „Sąd opiekuńczy, orzekając w sprawie kontaktów z dzieckiem, jeśli zabezpieczenie najlepszego interesu lub dobro dziecka tego wymaga zobowiąże rodziców albo jednego z nich do określonego

postępowania, w szczególności skieruje ich lub jego do placówek lub specjalistów zajmujących się terapią rodzinną lub poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń.”

7. Zmianę art. 113⁵ aby otrzymał on brzmienie: „Sąd opiekuńczy zmieni rozstrzygnięcie w sprawie kontaktów i sprawowania pieczy nad dzieckiem, jeśli wymaga tego dobro dziecka - w sposób prowadzący do zapewnienia zabezpieczenia najlepszego interesu i dobra dziecka.”

8. Dodanie nowego art. 113⁷ o treści:

„§ 1. W sytuacji utrudniania lub uniemożliwiania kontaktu dziecka z rodzicem lub obojgiem rodziców albo rodzica lub rodziców z dzieckiem w sposób bezpośredni lub poprzez stosowanie innych form alienacji rodzicielskiej albo utrudniania sprawowania pieczy naprzemiennej nad dzieckiem lub niewyrażania zgody na sprawowanie takiej formy pieczy sąd podejmie działania prowadzące do wyjaśnienia przyczyny występowania tego problemu, którymi obejmie wszystkie osoby sprawujące faktyczną, a nie tylko formalną pieczę nad dzieckiem.

§ 2. Ponadto sąd, jeśli wymaga tego zabezpieczenie najlepszego interesu lub dobro dziecka skieruje na terapię lub/ i szkolenie do kompetentnej placówki lub specjalisty rodzica, który niezasadnie uniemożliwia lub utrudnia kontakty dziecka z drugim rodzicem lub drugiego rodzica z dzieckiem albo stosuje inne formy alienacji rodzicielskiej albo niezasadnie utrudnia sprawowanie pieczy naprzemiennej nad dzieckiem lub niezasadnie nie wyraża zgody na sprawowanie takiej formy pieczy lub w obszarze takich zachowań znajduje się pod wpływem innych osób lub zagraża zdrowiu lub życiu swojego dziecka, w inny sposób.

§ 3. W sytuacji braku możliwości zastosowania lub braku skuteczności działań określonych w § 2 oraz dalszego niezasadnego utrudniania lub uniemożliwiania kontaktów dziecka z rodzicem lub rodzicami albo stosowania innej formy alienacji rodzicielskiej albo niezasadnego utrudniania sprawowania pieczy naprzemiennej nad dzieckiem lub niezasadnego nie wyrażania zgody na sprawowanie takiej formy pieczy, na wniosek rodzica poszkodowanego dziecka sąd ograniczy kontakt z dzieckiem sprawcy lub sprawcom takiego zachowania, a w sytuacji posługiwania się przez tego sprawcę lub przez tych sprawców drastycznymi sposobami zakáže mu lub im kontaktu z dzieckiem, aż do momentu zaprzestania przez niego lub nich takich zachowań i zapewnienia gwarancji

trwałości zaniechania negatywnej postawy.

§ 4. Jako alienację rodzicielską uważa się świadome lub nieświadome działania polegające na wywoływaniu zaburzeń w prawidłowych relacjach pomiędzy dzieckiem, a co najmniej jednym z jego rodziców, prowadzące do niszczenia ich wzajemnej pozytywnej więzi i pozytywnych relacji, bez określania efektów tych działań jako jednolitego syndromu lub zespołu.

§ 5. Jako działania z zakresu alienacji rodzicielskiej uważa się manipulowanie strachem i lękami, zastraszanie oraz szantaż emocjonalny dziecka, utrudnianie kontaktów dziecka z jego prawidłowo postępującymi rodzicem lub rodzicami, wzbudzanie niechęci lub nienawiści u dziecka do jego rodzica lub rodziców oraz inne negatywne zachowania prowadzące do niszczenia ich wzajemnych, pozytywnych więzi i relacji.”

STAN PRAWNY:

Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.) w art. 3 ust. 1 wskazuje, że we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną jest najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Zgodnie z art. 8 Państwa-Strony mają obowiązek szybkiego działania w przypadku naruszenia praw dziecka oraz zachowania jego tożsamości i stosunków rodzinnych w przypadku ich naruszenia.

W przekonaniu, że prawa i dobro dzieci powinny być chronione i promowane oraz że w tym celu dzieci powinny mieć możliwość wykonywania swoich praw, w szczególności w toku dotyczących ich postępowań w sprawach rodzinnych, uznając ważną rolę rodziców w ochronie oraz promowaniu praw i dobra dzieci, i zważywszy, że jeżeli jest to konieczne, państwa powinny również brać udział w tej ochronie i promocji **w dniu 25 stycznia 1996 r. w Strasburgu sporządzono Europejską Konwencję o wykonywaniu praw dzieci** (Dz. U. z 2000 r. Nr 107, poz. 1128).

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) w art. 72 ust. 1 wprowadza prawo każdego do żądania od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, a także wyzyskiem i demoralizacją.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2019 r. poz. 2086 ze zm.) w art. 58 § 1 stanowi, że „W wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków

i kontaktach rodziców z dzieckiem oraz orzeka, w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka. Sąd uwzględnia pisemne porozumienie małżonków o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka. Rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia”.

W braku porozumienia sąd, uwzględniając prawo dziecka do wychowania przez oboje rodziców, rozstrzyga o sposobie wspólnego wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, jeżeli dobro dziecka za tym przemawia (§ 1a). Sąd na zgodny wniosek stron nie orzeka o utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem (§ 1b).

Artykuł 93 § 1 stanowi, że władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka (art. 95).

Na mocy art. 97 każde z rodziców jest obowiązane i uprawnione do samodzielnego wykonywania władzy rodzicielskiej, jednakże o istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie, w braku zaś porozumienia między nimi rozstrzyga sąd opiekuńczy.

Zgodnie z art. 107 § 1 „Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom żyjącym w rozłączeniu, sąd opiekuńczy może ze względu na dobro dziecka określić sposób jej wykonywania i utrzymywania kontaktów z dzieckiem. Sąd pozostawia władzę rodzicielską obojgu rodzicom, jeżeli przedstawili zgodne z dobrem dziecka pisemne porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem. Sąd opiekuńczy może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka” (107 § 2).

W art. 113–113⁶ uregulowano zasady utrzymywania kontaktów z dzieckiem. Katalog sposobów kontaktów z dzieckiem ma charakter otwarty i obejmuje: przebywanie z dzieckiem, bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość (art. 113 § 2).

Ustawodawca w art. 113² wskazał na możliwość ograniczenia przez sąd opiekuńczy przedmiotowego prawa. Ingerencja sądu następuje w każdym przypadku, gdy wymaga tego

dobro dziecka. W § 2 tego przepisu zawarto przykładowy katalog sposobów ograniczenia utrzymywania kontaktów z dzieckiem. Sąd opiekuńczy może w szczególności: zakazać spotykania się z dzieckiem, zakazać zabierania dziecka poza miejsce jego stałego pobytu, zezwolić na spotkanie się z dzieckiem tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd, ograniczyć kontakty do określonych sposobów porozumiewania się na odległość, zakazać porozumiewania się na odległość.

Sąd opiekuńczy może zmienić rozstrzygnięcie w sprawie kontaktów, jeżeli wymaga tego dobro dziecka (art. 113⁵).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.) uregulowała sprawy z zakresu wykonywania kontaktów z dzieckiem w art. 598¹⁵ - art. 598²².

Artykuł 582 określa, że rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka, co do których brak porozumienia pomiędzy rodzicami, może nastąpić dopiero po umożliwieniu rodzicom złożenia oświadczeń, chyba że wysłuchanie ich byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami. Przepis ten stosuje się odpowiednio w sprawach o kontakty z dzieckiem (art. 582¹).

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji IX kadencji rozpatrywała petycję wielokrotną (PW9-01/17), która miała na celu doprecyzowanie wykonywania kontaktów z małoletnim, sprawowania władzy rodzicielskiej w aspekcie orzekania opieki naprzemiennej oraz egzekwowania orzeczeń sądowych w wymienionych zakresach. Autorzy petycji wnosili o wprowadzenie: sankcji za utrudnianie lub uniemożliwianie kontaktów z małoletnim; zasad ustalania zamieszkania i opieki naprzemiennej nad dzieckiem, w porównywalnych okresach przez każdego z rodziców, w przypadku rozstania się rodziców; modyfikacji sposobu zabezpieczenia kontaktów z dzieckiem na czas trwania postępowania sądowego. W petycji postulowano zmiany w ustawach:

- z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń,
- z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny,
- z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy,
- z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego.

Marszałek Senatu 16 maja 2017 r. skierował petycję do Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji, która na 5 posiedzeniach rozpatrywała petycję. Komisja 13 marca

2018 r. przyjęła projekt ustawy realizujący niektóre postulaty petycji – druk senacki nr 776.

W związku z zakończeniem IX kadencji Senatu postępowanie w sprawie tej inicjatywy ustawodawczej nie zostało zakończone, zgodnie z art. 90g ust. 2 Regulaminu Senatu, Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji X kadencji rozważy ponowne złożenie wniosku o podjęcie inicjatywy ustawodawczej.

W **Sejmie** prowadzone były prace nad petycją NR BKSP-145-36/15 w sprawie podjęcia przez Sejm uchwały ustanawiającej dzień 25 kwietnia Dniem Świadomości Alienacji Rodzicielskiej oraz podjęcia działań mających na celu wprowadzenie ustawowych zmian dotyczących regulacji związanych z opieką nad dzieckiem.

Komisja do Spraw Petycji 12 maja 2016 r. uchwaliła dezyderat nr 4 w sprawie podjęcia działań przeciwdziałających alienacji rodzicielskiej. W odpowiedzi na dezyderat Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że art. 58 i art. 107 k.r.o. zostały znowelizowane w sposób, który oddaje intencje dezyderatu. Zgodnie z art. 570 k.p.c. lub art. 577 k.p.c. sąd opiekuńczy może wszcząć postępowanie z urzędu przy niewłaściwym sprawowaniu władzy rodzicielskiej.

INFORMACJE DODATKOWE:

Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 2 grudnia 1957 r. (sygn. akt I CR 1045/56) uznał, że negatywne wpajanie dziecku uczucia niechęci lub nienawiści do drugiego z rodziców jest ujemną okolicznością przy ocenie któremu z rodziców powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej. Ponadto w postanowieniu z 30 sierpnia 1977 r. (sygn. akt III CRN 204/77) Sąd Najwyższy uznał, że uniemożliwianie utrzymania właściwego kontaktu osobistego między rodzicem a dzieckiem narusza w zasadzie interes małoletniego i może stanowić przyczynę uzasadniającą zmianę prawomocnego postanowienia, regulującego wykonywanie władzy rodzicielskiej.

Podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Łukasz Piebiak 11 maja 2018 r. w odpowiedzi na interpelację poselską nr 21572 podkreślił, że problematyka alienacji rodzicielskiej, w tym i utrudniania kontaktów z dzieckiem, w szczególności pod kątem celowości podjęcia prac legislacyjnych była wielokrotnie przedmiotem zainteresowania Ministerstwa Sprawiedliwości. Do resortu skierowano w tym zakresie liczne petycje, zapytania pochodzące od Rzecznika Praw Dziecka (nr DSRiN-II-053-9/17) i Rzecznika Praw Obywatelskich (nr DSRiN-II-053-11/17 i nr DL-I-053-8/17) oraz stowarzyszeń, a nadto interpelacje poselskie. W odpowiedzi wskazano, że w dążeniu do zagwarantowania obecności w życiu dziecka obojga rodziców ustawą z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie

ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1062), zostały znowelizowane przepisy art. 58 i art. 107 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. 2017 r. poz. 682), a także przepisy art. 509, 582¹, 598 i 756 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 155 z późn. zm.), w sposób który odpowiada postulatowi równego udziału obojga rodziców w wychowaniu i opiece nad dzieckiem i przeciwdziałania tzw. alienacji rodzicielskiej.

Ponadto wskazano, że w kontekście omawianej problematyki wymaga podkreślenia możliwość podjęcia mediacji na każdym etapie postępowania sądowego dotyczącego konfliktu rodzicielskiego. Strony i uczestnicy postępowań są o tej możliwości informowani zarówno już na etapie przeprowadzania wywiadów środowiskowych przez kuratorów sądowych, zgodnie z regulacją art. 454, 565¹ i 570¹ k.p.c. (jeśli okoliczności sprawy na to wskazują), jak i podczas trwania postępowania sądowego, zgodnie z treścią przepisów art. 10, 202, 436 i 570² k.p.c. Niestety nie wszyscy rodzice wyrażają chęć porozumienia się, czasem decyduje o tym faza konfliktu, w jakiej się znajdują, czasem mediacja nie jest dla nich dostępna ze względów osobistych lub finansowych.

OPRACOWAŁ

Maciej Kowalski

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz